

On the Creative Writing of Hanna Shvydko

UDC [94:378.4](47.7)

DOI: <https://doi.org/10.15421/1723134>**Pervyi Hennadii***Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0003-0565-1091>, pervyi.h.l@nmu.one***Shevchenko Maria***Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-8380-974X>, maryshevchenko7@gmail.com**Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)*

Abstract.

The article analyzes the pedagogical, scientific and organisational activities of the famous historian and local historian Hanna Shvydko (1944-2022). Some of the researcher's scientific achievements are described. There was also outlined her contribution to the development of the humanitarian component at the Dnipro University of Technology. The article focuses on the creative writing of Hanna Shvydko, and includes an excerpt from her memoirs, which will be published in the future. The memoirs are considered the plots of her personal life, interesting and professional meetings that were connected with the socio-political changes in the country. In this excerpt, the author describes the events of 1991, namely the celebration of the 500th anniversary of the Zaporizhzhia Cossacks, which was a powerful historical and educational event and had a certain significance in the process of restoring the independence of the Ukrainian state. Hanna Shvydko's memoirs are being published for the first time.

The purpose of the article is to study the creative writing and scientific achievements of the famous scientist of the Dnipro University of Technology, Professor, Doctor of Historical Sciences Hanna Shvydko.

Hanna Shvydko wrote a significant number of journalistic articles, especially on local history. The scientist was one of the founders of the modern local history movement in Prydniprov'ia. She initiated the club "Ridnokrai" at the Department of Local History Literature of the Dnipro Regional Scientific Library. Hanna Shvydko was a historian at the Dnipro University of Technology. She wrote many biographical historical works about the famous scientists of the university.

Conclusions. Hanna Shvydko's memoirs are interesting because they will serve as a historical source for the study of processes and events in Ukrainian history for future generations.

Keywords: Hanna Shvydko, memories, Dnipro University of Technology

До питання літературної творчості Ганни Швидько

Первий Геннадій, Шевченко Марія*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)*

Анотація.

У статті проаналізовано педагогічну та науково-організаційну діяльність відомого історика та краєзнавця Ганни Швидько (1944-2022). Охарактеризовано частину наукових праць дослідниці, окреслено її внесок у розвиток гуманітарної складової в Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка». Основну увагу приділено літературній творчості Ганни Швидько, наводиться уривок її спогадів, які найближчим часом вийдуть друком. В спогадах окреслено сюжети особистого життя, цікаві та професійні зустрічі, що були пов'язані із суспільно-політичними змінами в країні. В запропонованому уривку авторка описує події 1991 року, а саме – відзначення 500-ліття Запорозького козацтва, яке було потужним історико-просвітницьким заходом і відіграло важливу роль у процесі відновлення незалежності Української держави. Мемуарні матеріали Ганни Швидько вперше вводяться у науковий обіг.

Метою статті є дослідження літературної діяльності та наукових досягнень відомої вченої Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», професора, доктора історичних наук Ганни Швидько.

З'ясовано, що перу Ганни Швидько належить значна кількість публіцистичних праць, особливо краєзнавчої тематики. Визначено, що вчена була однією із засновниць сучасного краєзнавчого руху на Придніпров'ї, керувала клубом «Ріднокрай» при відділі краєзнавчої літератури Дніпропетровської обласної наукової бібліотеки. Встановлено, що Ганна Кирилівна була істориком Національного технічного університету «Дніпровська політехніка». З-під її пера вийшли біографічні історичні праці, що стосувалися провідних науковців університету.

Висновки. З'ясовано, спогади Ганни Швидько цікаві тим, що слугуватимуть наступним поколінням як історичне джерело для дослідження процесів і подій української історії.

Ключові слова: Ганна Швидько, спогади, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Вступ.

Стаття висвітлює питання здібностей видатного історика, засновниці наукової школи джерелознавства Ганни Кирилівни Швидько як мемуариста. Стилю характеризується життєвий шлях вченого, особливості її літературного стилю. В якості прикладу творчих здібностей Ганни Швидько наводиться уривок її спогадів, які найближчим часом вийдуть друком.

Метою статті є дослідження літературної діяльності та наукових досягнень відомої вченої Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», професора, доктора історичних наук Ганни Швидько.

Джерельною базою є матеріали, присвячені діяльності Ганни Кирилівни, наукові праці вченої та уривок неопублікованих спогадів.

Історіографія.

Відзначимо, що вивченням життєвого шляху Ганни Кирилівни займалися чимало дослідників. До 60-річного ювілею відомого історика був опублікований збірник наукових праць, зі статтями вчителів, колег та учнів Ганни Кирилівни (Історія і особистість історика, 2004). Загалом про життя і творчість дослідниці йдеться в опублікованих статтях професорів О. Удода та І. Кочергіна, які базуються на архівних матеріалах (Удод, 2004; Кочергін, 2014). Існують і краєзнавчі розвідки В. Савчука та М. Чабана (Савчук, 2004; Чабан 2000). Інформацію про наукову діяльність професорки також знаходимо у виданнях з історії Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (Національний гірничий університет, 2002, с.131; Професори, 2020, с. 462).

Виклад основного матеріалу дослідження.

2 лютого 2022 року пішла з життя талановитий педагог і мужня жінка Ганна Кирилівна Швидько. Це стало тяжкою втратою не тільки для учнів та колег, а й для історичної науки в цілому (*фото 1*).

З 1990 р. Ганна Кирилівна керувала клубом «Ріднокрай» при відділі краєзнавчої літератури та бібліографії Дніпропетровської обласної наукової бібліотеки. У 1991 р. її було обрано головою правління Дніпропетровської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців. З 2005 р. очолювала Дніпропетровське регіональне відділення Науково-дослідного інституту козацтва Інституту історії України НАН України.

У 1997 р. Ганні Кирилівні присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України», 1999 р. її обрано дійсним членом Української академії історичних наук, 2004 р. відзначено Орденом княгині Ольги III ступеня. Нагороджена також Почесною грамотою Президії НАН України (2012 р.) та Почесним знаком Національної академії педагогічних наук України (2019 р.).

Кілька десятиліть була членом спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій в Інституті археографії та джерелознавства ім. Михайла Грушевського НАН України та Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара. Під її керівництвом підготовлено та захищено 4 докторських і 20 кандидатських дисертацій.

Сферою наукових інтересів Ганни Кирилівни були різні аспекти історичного знання: видатний дослідник джерел з історії українського козацтва, вона не втрачала суцільно наукового інтересу до краєзнавчої тематики. Як організатор краєзнавчої історичної науки в регіоні вона запам'яталася для всіх людиною, здатною згуртувати навколо себе творчих особистостей, що стали визнаними фахівцями з історії, культури, освіти і науки рідного краю. Навколо неї формувалися творчі колективи, які опрацьовували невідомі і маловідомі сторінки історії Катеринославщини та Дніпропетровщини, видавали книги і серійні видання, захищали дисертації під її керівництвом. За ініціативи Ганни Кирилівни на базі Національного гірничого університету (зараз цей заклад має назву Національний технічний університет «Дніпровська політехніка») проводилися краєзнавчі конференції, які спочатку мали статус регіональних, але дуже швидко стали Всеукраїнськими. Матеріали конференцій висвітлювалися на сторінках видання «Історія і культура Придніпров'я: невідомі та маловідомі сторінки», що виходило щорічно і відносилось до фахових видань з історії України.

Окрім організаторської діяльності на ниві краєзнавства, Ганна Швидько сама була видатним дослідником краєзнавчої тематики. До її наукового доробку можна віднести наукові і науково-популярні публікації з історії Катеринославщини, зокрема цікава книга з інтригуючою назвою «Катеринославський Півківський клуб. 1858-1860», бібліографія з розлогою авторською передмовою про перше підприємство Катеринослава – суконну фабрику, будівля якої залишилася і по сьогодні (Швидько, 2004).

З 1995 року Ганна Кирилівна працює в Національному технічному університеті. Зміна кафедри потягла за собою виникнення нових пріоритетів наукового інтересу. З цього моменту і до кінця життя Ганна Швидько захоплювалася історією одного з найстаріших закладів вищої освіти регіону – Катеринославським вищим гірничим училищем, Катеринославським, а згодом, Дніпропетровським гірничим інститутом, Національною гірничою академією України, Національним гірничим університетом, Національним технічним університетом «Дніпровська політехніка».

У 2005 році вона очолила Дніпропетровське регіональне відділення Науково-дослідного інституту козацтва Інституту історії України НАН України. Багато сил Ганна Кирилівна віддала розвитку гуманітарної освіти в технічному університеті і взагалі технічної освіти України. За її участі була розроблена Концепція гуманітаризації вищої технічної освіти України, створено Інститут гуманітарних проблем ім. академіка П.Т.Тронька.

Ганна Кирилівна була і істориком університету. З-під її пера вийшли біографічні історичні праці, що стосувалися провідних науковців університету: Й. Танатара «Криворізький Галілей» (Швидько, 2006), М. Комарова «Михайло Комаров і Катеринославщина» (Швидько, 2011). Останню книгу Ганна Кирилівна особливо цінувала: «Михайло Федорович Комаров (1844 – 1913) – це мій земляк із слободи Дмитрівка Павлоградського повіту, який закінчив Катеринославську класичну гімназію, а потім юридичний факультет Харківського університету. Все своє життя він жив із заробітку, працюючи адвокатом». Доробок Ганни Швидько з історії університету важко переоцінити. Тут два випуски нарисів з історії НГУ, книга про ректорів університету, два видання книги про професорів університету, починаючи від першого викладацького складу кінця XIX століття.

Всю себе Ганна Швидько віддавала роботі. Вона була такою людиною, що ніколи не робила чогось наполовину, або неякісно. Народний музей історії НТУ «Дніпровська політехніка» був реорганізований, переїхав у спеціально відремонтоване приміщення завдяки зусиллям її та завідувача кафедри історії та політичної теорії, професора Віктора Юхимовича Пушкіна. Заклад очолювали її учні, наукове консультування музею, формування його експозиції було безцінним.

Ганна Кирилівна була видатним викладачем. Вона ніколи не говорила голосно, не мала звички кричати чи ображати студента. Ці якості їй повною мірою знадобилися в технічному університеті, де їй довелося викладати для студентів різних спеціальностей, зрозуміло не майбутніх істориків, чи принаймні гуманітаріїв. З започаткуванням юридичного факультету, вона стала провідним викладачем історії держави та права України. Її навчальний посібник з історії держави та права України витримав кілька видань і досі залишається

актуальним і затребуваним для викладачів і студентів. Про стиль і форми спілкування Ганни Кирилівни зі студентами складаються легенди і на історичному факультеті нашого класичного університету, і серед студентів «Горки», як тоді простонародно називався університет «Дніпровська політехніка». Вона ніколи не стояла за кафедрою, як сама казала, треба бути серед студентів і зі студентами. В аудиторії завжди була абсолютна тиша, кожному слухачеві здавалося, що він доторкнувся до чогось важливого, унікального у своєму житті. Для кожного молодого викладача Ганна Кирилівна була мудрим наставником, джерелом методичного досвіду високого рівня.

Окрім наукової і викладацької роботи Ганна Кирилівна мала, як виявляється, і значний хист літератора. Її перу належить значна кількість публіцистичних праць, особливо краєзнавчої тематики. Вона могла писати і наукові трактати складною науковою мовою, з безліччю термінів і складних історичних і філософських понять. Однак вона могла складні історичні факти і події, історичні процеси і тенденції висловити простими, зрозумілими словами, які були доступні і для недосвідченого читача. Як казала сама Ганна Кирилівна: «щоб і козі було понятно». Вона сама була категорично вимоглива до стилю власних праць, і до текстів своїх колег. Кожен, хто мав справу з Ганною Швидько, пам'ятає свої сторінки, густо помережені червоною пастою зауважень і рекомендацій Ганни Кирилівни. Аспіранту більше нічого і робити було не треба – перевести зауваження Швидько у чорний колір власного тексту, і... ще один її влучний вислів «кі комар носа не підточить». Тобто після її правок текст був вже практично досконалим, однак спробуйте його знову віддати на вичитку Ганни Кирилівни... Всі її учні, колеги і просто шанувальники її таланту пам'ятають її бісерний почерк, впізнаваний, розбірливий і легкий для читання й розуміння. Сама Ганна Кирилівна казала: «Як напишеш, так машиністка і надрукує».

Під диктаторським тиском Віктора Пушкіна Ганна Кирилівна взялася за написання власних мемуарів. Ось як вона висловилася з цього приводу: «Творча, спокійна атмосфера дала можливість для підготовки і видання двох об'ємних книг (крім вже названих (малися на увазі «Нариси з історії Національного гірничого університету (1899-2015): Ректори» (НГУ, 2015) – Г.П.) з іншої тематики, а також невеликої – мемуарного характеру. У цьому відношенні для мене був успішним 2004 рік. Тоді крім «Хрестоматії з історії держави і права України» була видана унікальна пам'ятка історії України першої чверті XVIII ст., що зберігається в Центральному державному історичному архіві України, під назвою «Компут і ревізія Миргородського полку 1723 року» (Швидько, 2004). Це ревізія складу населення та маєностей однієї з адміністративно-територіальних одиниць Української козацької держави. Введення цієї пам'ятки до наукового обігу розширює джерельну базу для вивчення соціально-економічного розвитку козацької держави вказаного періоду. Крім того, хто

шукає корені свого родоводу на Полтавщині, може спробувати знайти їх в поіменних списках козаків, міщан та селян виданої пам'ятки.

Того ж року у видавництві "Тенеза" вийшла перша частина спогадів "У променях пам'яті" (Швидько, 2004), в яких описано життя і побут маленького колгоспного села на Дніпропетровщині у другій половині 40-х – 60-х роках минулого століття через сприйняття автора».

Книга, яку так скромно охарактеризувала Ганна Швидько, стала помітним явищем у культурному середовищі Катеринославщини. В основному це сталося через особливості стилю автора, його непересічні літературні здібності. Видатна людина досконала у всіх своїх проявах. Саме такою була Ганна Швидько. Книга читалась на одному подиху і не могла не захоплювати розумінням хоча б того, що це не белетристика і не художня вигадка автора, а пережитий власний досвід, яким авторка вирішила поділитися з читачем.

Перша частина «Образів» під назвою «Минуле у променях пам'яті» являє собою логічно завершені Ганною Кирилівною розширені спогади. Друга частина укладена упорядниками Геннадієм Первим та Марією Шевченко (які є авторами даної статті), складається із окремих сюжетів особистого життя вченої, цікавих і професійних зустрічей, пов'язаних із суспільно-політичними змінами в країні. Працюючи з рукописами Ганни Кирилівни укладачі спогадів не зважилися порушувати спогадові статті, укладені хронологічно. Вони відтворюють образ часу від 1970-х рр. до 2019 р.

Заслугує на увагу стиль літературної творчості Ганни Швидько. Її текст не можна назвати коротким чи лаконічним, авторка дуже уважна до деталей, опису конкретної життєвої ситуації, свого соціального оточення, яке було поруч з нею саме в той момент, коли відбувалися значимі для неї події. Вона яскраво характеризує не тільки обстановку, яку пам'ятає до найменших деталей, але й поведінку людей, навіть вгадує їхні думки і переживання. Результатом стає повна картина епохи, життєвого шляху авторки. Життя не надто було поблажливим до Ганни Кирилівни, можливо саме життєві обставини кристалізували її залізний характер, неймовірну працездатність, чуйність і людяність.

Можна безкінечно захоплюватися її характеристиками тих людей, які оточували її. До кожного з них вона мала хист знаходити або добрі слова і епітети, або, навпаки, властиву тільки для неї іронію і сарказм. Навіть важкі для себе події: невдача зі вступом до авіаційного інституту, перехід з одного університету в інший, життя в гуртожитку та і багато чого іншого вона описує з нотками фірмового гумору Ганни Кирилівни.

Характерний стиль спогадів, некваплива розповідь про минуле якось постійно викликають відчуття того, що ось жива і здорова Ганна Кирилівна своїм проникливим голосом говорить про своє непросте, але напрочуд цікаве життя.

На сторінках мемуарів постає історія розвитку повоєнної історичної науки, становлення кафедри історії України в ДНУ ім. Олеса Гончара, формування школи історичних досліджень, засновником якої став Микола Ковальський, а славним продовжувачем – Ганна Кирилівна Швидько. Можливо саме тому ці мемуари будуть цінним джерелом з історії науки Дніпропетровщини.

Текст спогадів Ганни Швидько ще чекає на літературознавчу критику, однак вже зараз можна оцінити кожному унікальність цієї праці.

У 2024 році побачать світ всі спогади Ганни Кирилівни, а в цій публікації хотілося б на-упорядникам тексту спогадів – Геннадію Первому та Марії Шевченко (які є авторами даної статті) – навести невеликий уривок з її книги, який повною мірою відображає її літературний талант.

«Свято в Капулівці»

Село Капулівка, що неподалік Нікополя, давня асоціюється зі згадкою про кошового отамана Запорозької Січі Івана Дмитровича Сірка, могила якого там знаходиться. Проте майже три десятиліття існує й інша асоціація, адже саме там відбулося велелюдне і перше в Україні козацьке свято до 500-ліття його утворення. Безпосередня участь у ньому, й через роки яскравість образів і ситуацій свята, а також емоційна сила відчуття історії, порівняння мітингу з козацьким колом Запорозької Січі зобов'язують до спроби описати бачене, хоч і з усвідомленням, що слів і фарб для того навряд чи буде достатньо.

Подія, про яку йдеться, відбулася незадовго до проголошення незалежності України. Власне, святу передували численні публікації у різних виданнях (особливо активно – в часописах "Україна" та "Старожитності") матеріалів з історії козацтва, статей про українських гетьманів і кошових отаманів. На хвилі надзвичайного піднесення патріотичного руху в пресі, на радіо, в телепередачах стало обговорюватися питання про "наругу над прахом кошового отамана Івана Сірка" під час його перепоховання восени 1967 року. Тоді череп національного героя було передано в Ленінградську лабораторію скульптора Герасимова, скульптор-реставратор якої Г.В. Лебедінська відтворила образ Івана Сірка, відомий сьогодні, зокрема, завдяки його тиражуванню в шкільному підручнику з історії України. Як писалося в пресі, череп І. Сірка був загублений, але під натиском української громадськості знайдений у названій лабораторії та привезений до Нікополя. Постало питання: що з ним робити далі? Одні (серед них і добре відомі та поважні люди) пропонували виставити череп кошового отамана в експозиції козацького залу Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І. Яворницького; другі (серед них були теж відомі й поважні) – наполягали на необхідності відкрити могили І. Сірка і покласти череп до колись обезглавленого скелету, в такий спосіб "спокутувати" вину за порушення праху і християнського обряду

поховання. Та справа при цьому ускладнювалася тим, що керівництво області 1960-х років розпорядилося нову могилу І. Сірка в Капулівці засипати бетоном. Про мету цієї дії можна тільки здогадуватися.

Саме тоді (в середині 1960-х рр.) науковці Інституту історії Академії наук УРСР, доктори історичних наук Володимир Олексійович Голобуцький (автор кількох об'ємних монографій з історії козацтва), Вадим Архипович Дядиченко, Олена Станіславівна Компан, кандидат історичних наук, відомий козакознавець О.М. Апанович та інші підготували проект Державної програми увічнення історії українського козацтва, створивши на острові Хортиця історико-культурний заповідник. У Запоріжжі палким прихильником реалізації цієї програми був заступник голови облвиконкому М.П. Киценко. Велику і важку роботу з організації розробки різними спеціалістами детальних планів створення заповідника, а також узгодження (від фінансистів до ідеологів) і ухвалення Урядом та ЦК КПУ цієї програми виконав заступник Голови Ради Міністрів УРСР академік Петро Тимофійович Тронько. Але тоді реалізувати названу програму не судилося. Після нетривалої “відлиги” на початку 1970-х рр. стався маланчуківський погром української національної культури і науки та покарання її кращих репрезентантів, включаючи і так звані “орґвисновки” стосовно посадових осіб. Зауважу: у 1997 р. Інститут історії України НАНУ видав збірку документів і матеріалів під назвою “Збережемо тую славу. Громадський рух за увічнення історії українського козацтва в другій половині 1950–1980-х рр.”. З цим згортанням “відлиги” й було зв'язане спішне перепоховання праху Івана Сірка з використанням бетону, яким засипали труну.

Літо 1991 року. Наближалось свято 500-ліття українського козацтва. 9 липня (використовую запис у своєму робочому щоденнику) в облвиконкомі відбулася нарада з питання увічнення пам'яті І. Сірка. Всі присутні поставили свої підписи у явочному листі – значить, справа серйозна і персонально ніхто не хоче відповідати за можливі негативні наслідки. Більшість присутніх (серед них і я як недавно обрана Головою правління обласної організації Спільки краєзнавців України) висловилися проти ідеї розміщення черепу кошового отамана в музейній експозиції. Далі йшлося про план спорудження усипальниці, про “підзахоронення” черепу в існуюче поховання, на що потрібні час, великі кошти, техніка, робоча сила. Заступник голови Нікопольської райради заявив, що “зараз нічого робити не будемо”. Фактично, це була суть всієї наради, хоча він мав на увазі інше – кошти на це не заплановані, а часу на виконання роботи до проведення свята недостатньо. Через місяць (10-11 серпня) – свято козацької слави. Очевидно сподівалися, що якийсь минеться й ця кампанія. Пропонували у ЗМІ інформувати громадськість про наміри адміністрації щодо увічнення пам'яті Івана Сірка та маловірогідність до свята “підзахоронити” через бетонну перешкоду, що вимагає підкопу збоку

до поховання. Ніби була згода, хоч і мовчазна. Як мовчали і засоби масової інформації з цього приводу, бо не отримали від місцевої влади відповідних відомостей.

Приблизно за тиждень до свята козацтва мене та завідувачку кафедри української літератури професора Клавдію Павлівну Фролову включили до складу офіційної делегації облвиконкому на святкування в Нікополі й Капулівці. Ми обидві мали виступити на мітингу, яким у Капулівці буде розпочинатися другий день свята. Обласна адміністрація була співорганізатором дійства. За моїм міркуванням, вона фінансувала офіційні витрати на його проведення, а фактично організаторами свята були Народний рух України і Товариство української мови.

За кілька днів до проведення свята мені зателефонувала відома дослідниця історії запорозького козацтва Олена Михайлівна Апанович (з якою познайомилися ще у 1971 р. на захисті кандидатської дисертації археолога І.Ф. Ковальової) і запропонувала виступити на науково-практичній конференції, що мала відбутися в Нікополі напередодні свята в Капулівці. За згодою очільника Оргкомітету поета Івана Федоровича Драча доповідь (точніше, виступ) було включено до програми конференції. Так що на святкування я потрапляла двома “шляхами”.

Організатори козацького свята (і конференції як його частини) до Нікополя мали їхати вранці 10 серпня з Дніпропетровська від готелю “Жовтневий” (тоді – елітного, “партійного”, що знаходився напроти парку ім. Шевченка). Там же транспорт облвиконкому повинен був забрати нас з Клавдією Павлівною та декана історичного факультету професора А.Г. Болебруха. Два “Рафіки” відправилися в дорогу майже одночасно. Спілкування ж між київськими та дніпропетровськими співорганізаторами свята не спостерігалось. Це означало, що кожен з них діяв самостійно.

Приїхали в Нікополь. Біля приміщення Будинку культури (може, називалося інакше) – людно. Бачу чимало знайомих людей: киян, активістів Товариства української мови з нашого обласного центру, моїх колишніх студентів, в тому числі нікопольців. Виявилося, що делегацію нашої обласної адміністрації не пропускають до зали через відсутність запрошень. Ні начальник обласного управління культури О.І. Агафонов, ні інструктор облвиконкому (чи обкому партії – забулося) М.І. Кучерявий не можуть знайти відповідального від Оргкомітету за запрошення. Раніше такого неможливо було собі уявити: обласна адміністрація та ще й співорганізатор свята залишилися без запрошень! Довелося звернутися до своїх колишніх студентів, котрі явно були причетні до організації конференції, судячи з їх активності у спілкуванні з різними людьми. Вгадала. Невдовзі вони принесли необхідну кількість квитків-запрошень. Правда, не в звичні для начальства віп-ряди, а десь не ближче п'ятнадцятого ряду, що досить незвично для чиновників.

Однак, найцікавіше цього дня було попереду. Нагадаю, що це відбувалося незадовго до проголошення незалежності України. Головуючий І.Ф. Драч оголосив науково-практичну конференцію, присвячену 500-річчю українського козацтва, відкритою. Зазвучало: “Ще не вмерла Україна, ні слава, ні воля...” (тоді ще в цьому варіанті). З фойє до сцени по проходах урочистим кроком пішли прапороносці з тоді ще не узаконеними національними і державними стягами. Присутні в залі встали. Наші чиновники роззубилися – вставати чи не вставати? Передати на письмі цей “кадр” неможливо. Ряд проглядається добре, видно, що кожен із них ледь підвівся, але не розігнув коліна, дивиться направо-наліво, чи інші підвелися, кожен боїться “обізнати” інших. З наступного ряду чулися репліки обурення. Довелося таки їм підвестися і стояти, хоча й не зовсім вертикально.

Конференція була увертюрою до святкування наступного дня. Виступи мало нагадували наукові (що й зрозуміло у тій ситуації), а більше – виступи на мітингах. Усі вони закінчувалися гаслом: “Слава Україні!”. В моєму повідомленні йшлося про історичні джерела щодо історії повернення запорожців у 1734 р. на свої колишні володіння (“Вольності”) та утворення Нової Січі.

Наступного ранку (а ми вже з Клавдією Павлівною, за субординацією, були відокремлені від наших чиновників) автобусами всіх, хто вчора прибув за запрошеннями до Нікополя, перевезли до села Капулівки. Поруч з курганом і могилою Івана Сірка у полі було споруджено велику сцену заввишки сантиметрів 80-90, на ній встановлено мікрофони. Завидувач обласного управління культури вийшов з прибулого “Рафіка” у вишиванці. Нам наказав бути неподалік від східців на сцену, щоб піднятися туди перед відкриттям урочистостей як виступаючим з промовами.

Люди все прибували і прибували. З’явилося багато наметів, розгорталася торгівля книгами, сувенірами, продуктами, водою тощо. Свято розпочалося явно не за офіційним сценарієм, бо за радянського часу в нього не вписувався молебень. Через три століття після смерті кошовий отаман Запорозької Січі, легендарний козак-характерник Іван Сірко при велелюдному зібранні нащадків “козацького народу” (так українців у XVII–XVIII ст. називали в західноєвропейській пресі) отримав данину пам’яті за православним обрядом.

Ще не завершився молебень, а навколо постаменту-сцени збиралися люди, бо ось-ось мав розпочатися мітинг і всім хотілося не тільки чути, але й бачити виступаючих. На сцену вже піднялися деякі посадові особи. Аж тут спочатку одна група, а вслід за нею друга, на сцену піднялися в одностроях вояків “рухівців” (як скорочено називали прихильників Народного руху), климко підійшли до центрального мікрофону (можже, він взагалі був один — точно не пам’ятаю), у такий спосіб змусивши вже там присутніх офіційних осіб розступитися аж до країв

сцени. Тут підійшли організатори Свята на чолі з І.Ф. Драчем та головою Верховної Ради УРСР І.С. Плющем, які до того були на молебні. На сцені-помості вже було тісно. Тим, хто першим зайняв місце біля мікрофону, довелося стрибати на землю. А ми з Клавдією Павлівною зрозуміли, що навряд чи доведеться виступати на мітингу, адже ми були представниками від адміністрації. А нас це більше влаштовувало, бо давало можливість спостерігати за історичним дійством, подібного якому досі ми ще не бачили. Озираємося – людей безмежне море, кінця-краю немає. Уявляю собі козацьку Генеральну раду... Підійшла охорона з міцних хлопців-рухівців і взяла в кільце сцену, відтіснивши присутніх приблизно на метр і забезпечивши вільну роботу численної преси.

Урочистий мітинг розпочався, палкі промови ораторів часто супроводжувалися схвальними або ганебними скандуваннями. Конкретно зміст виступів промовців за давністю події не можна передати, загалом, зрозуміло, вони стосувалися ролі козацтва в історії українського народу, боротьби за збереження рідної землі від загарбників, необхідності увічнення пам’яті національних героїв і славних епізодів переможних битв запорозьких козаків тощо.

Найбільше закарбувалася в пам’яті полум’яна промова майстерного оратора і відомого письменника Володимира Яворівського. Це був психологічний пік патріотичного настрою багатотисячної публіки. Промовець справедливо обурювався відношенням влади до збереження пам’яті національних героїв, зокрема, “знуцанням” над прахом кошового отамана І. Сірка, коли спочатку під час його перепоховання забрали череп, який тривалий час не повертали з реставраційної лабораторії Герасимова, а тепер тримають його в сейфі райвиконкому, замість того, щоб покласти його до скелета в могилу. Після фрази, що треба вимагати, аби череп негайно привезли з Нікополя і поклали в могилу, всі присутні стали скандувати: “Не-гай-но, не-гай-но!” Знаходячись під впливом, по суті, правильних промов, перебуваючи серед психологічно заведеної багатотисячної публіки, але ще не втративши почуття здорового глузду і знаючи, що труна кошового засипана бетоном і добратися до неї “негайно” неможливо, намагання про це сказати тим, хто стояв поруч. Намагання було марним. Обстановка була настільки напруженою, що, звичайно, ніхто не слухав пояснень. Кілька чоловік перевели свої погляди від сцени на мене і без перерви продовжували скандувати: “Не-гай-но!”. Складалося враження, ніби я винна в тому, що череп І. Сірка знаходиться в сейфі райради і що я мушу негайно його доставити в Капулівку. Тут вже щось пояснювати було небезпечно. А тим часом І.С. Плюща і когось з місцевої адміністрації стали тягнути за рукава, змушуючи “негайно” привезти в Капулівку з Нікополя череп І. Сірка. Тим мітинг і закінчився, мітингарі розосередилися навколо, свято продовжувалося в інших формах – різноманітних і ще не знаних, незвичних після десятиліть радянських свят і організованих мітингів.

Наш начальник управління культури незабаром вийшов з "Рафіка" вже не у вишиванці, а в тенісці, аби не привертати до себе уваги...

Свято тривало... А завершилося патріотичною ходою. Свято було потужним проявом національного єднання. Україна стояла на порозі проголошення своєї незалежності... »

Висновки.

Постать Ганни Швидько викликає захоплення і може слугувати прикладом для наслідування. Своєю багаторічною, багатогранною діяльністю вона довела, що пройшовши важку життєву школу, можна досягти великих успіхів на науковій ниві, а своїм розумом вибудувати власне життя.

Для Ганни Кирилівни всі наукові дослідження були важливими та знаущими: краєзнавчі статті, нариси з історії університету, навчальні посібники, ґрунтовні монографічні видання. Все було виконано вчасно та професійно. Загалом її науковий доробок складає більше 600 праць. Ганна Кирилівна була істориком Національного технічного університету «Дніпровська політехніка». З-під її пера вийшли біографічні історичні праці, що стосувалися провідних науковців університету.

Окрім наукової і викладацької роботи Ганна Кирилівна мала і значний хист літератора, її перу належить значна кількість публіцистичних праць.

В спогадах вона окреслила сюжети особистого життя, цікаві та професійні зустрічі, що були пов'язані із суспільно-політичними змінами в країні. В запропонованому уривку авторка описує події 1991 року, а саме відзначення 500-ліття Запорозького козацтва, яке було потужним історико-просвітницьким заходом і відіграло важливу роль у процесі відновлення незалежності Української держави.

Окрім того, на сторінках мемуарів постає історія розвитку пововоєної історичної науки, становлення кафедри історії України в ДНУ ім. Олесе Гончара, формування школи історичних досліджень, засновником якої став Микола Ковальський, а славним продовжувачем Ганна Кирилівна Швидько. Можливо саме тому ці мемуари будуть цінним джерелом з історії науки Дніпропетровщини. Отже, спогади вченої цікаві тим, що слугуватимуть наступним поколінням як історичне джерело для дослідження процесів і подій української історії, свідком яких була авторка.

Сьогодні, незважаючи на дуже складну ситуацію в нашій країні, продовжують діяти інституції, сформовані й очолювані Ганною Кирилівною Швидько, реалізуються краєзнавчі проекти, а її учні керують науковими та педагогічними колективами.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Історія і особистість історика.* (2004). Збірник наукових праць, присвячених 60-річчю ювілею професора Ганни Кирилівни Швидько. Дніпро: НГУ.
- Кочергін, І. О. (2014). Швидько Ганна Кирилівна: історик, краєзнавець, педагог. *Краєзнавство*, 1, 69-75.
- Національний гірничий університет.* (2002). Професори. Дніпро: НГАУ.
- Професори Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»* (2020). (с. 462-464). Дніпро: НТУ «ДП».
- Савчук, В. С. (2004). Краєзнавче покликання професора Г.К. Швидько. *Україна модерна і сучасна (історія, історіографія та джерелознавство)*, (с. 9-20). Дніпро: НГУ.
- Удод, О. А. (2004). До 60-річчя доктора історичних наук, професора Г. К. Швидько. *Український історичний журнал*, 3, 155-157.
- Чабан, М. (2000, Жовтень 19). Серед видатних леді – й наша землячка. *Зоря*.
- Швидько, Г. (2004). *Катеринославський Піквікський клуб*. Дніпро: ДОНУБ.
- Швидько, Г. (2004). *Компут і ревізія Миргородського полку 1723 р.* Дніпро: НГУ.
- Швидько, Г. (2004). *Минуле в у променях пам'яті*. К.: Генеза.
- Швидько, Г. (2006). *Криворозжський Галілей (к 125-летию профессора И.И. Танатара)*. Дніпро: НГУ.
- Швидько, Г. (2011). *Михайло Комаров і Катеринославщина*. Дніпро: НГУ.
- Швидько, Г. (2015). *Нариси з історії Національного гірничого університету (1899-2015)*. Ректори. Д.: НГУ.

REFERENCES

- Chaban, M. (2000, October 19). *Our compatriot is among the outstanding ladies*. Star.
- History and personality of the historian. (2004). *A collection of scientific works dedicated to the 60th anniversary of Professor Hanna Kyrylivna Shvydko*. Dnipro: NSU.
- Kochergin, I. O. (2014). Shvydko Anna Kyrylivna: historian, local historian, teacher. *Local history*, 1, 69-75.
- National Mining University. (2002). Professors. Dnipro: NGAU.
- Professors of the National Technical University "Dnipro Polytechnic". (2020). (pp. 462-464). Dnipro: NTU "DP".
- Savchuk, V. S. (2004). The local history vocation of Professor H.K. Shvydko. *Modern and contemporary Ukraine (history, historiography and source studies)*, (p. 9-20). Dnipro: NSU.
- Shvydko, G. (2004). *Computation and revision of the Myrhorod regiment of 1723*. Dnipro: NSU.
- Shvydko, G. (2004). *Katerynoslav Pickwick Club*. Dnipro: DOUNB.
- Shvydko, G. (2004). *The past is in the rays of memory*. K.: Genesis.
- Shvydko, G. (2006). *Kryvorozhsky Galileo (for the 125th anniversary of Professor I.I. Tanatar)*. Dnipro: NSU.
- Shvydko, G. (2011). *Mykhailo Komarov and Katerynoslavshchyna*. Dnipro: NSU.
- Shvydko, G. (2015). *Essays on the history of the National Mining University (1899-2015)*. Rectors. D.: NGU.
- Udod, O. A. (2004). To the 60th anniversary of the Doctor of Historical Sciences, Professor H. K. Shvydko. *Ukrainian Historical Journal*, 3, 155-157.